

OSMDESÁTINY prof. dr. ing. dr. h. c. FRANTIŠKA LOMA, DrSc.

V tomto roce vzpomíná naše vědecká veřejnost osmdesátých narozenin prof. dr. ing. dr. h. c. Františka Loma, DrSc., českého ekonoma, sociologa a historika světového významu.

Velikost díla profesora Loma spočívá právě v komplexním pojetí ekonomických a sociálních procesů, které vždy chápal a vykládal ve světových souvislostech. Jeho tvůrčí činnost je nesmírně bohatá: čítá přes 300 prací z oborů zemědělské ekonomiky, ekonomiky potravinářského průmyslu, sociologie venkova a historie zemědělství.

Narodil se 4. února 1901 v Janovicích nad Úhlavou jako syn rolníka. Vysokou školu zemědělskou dokončil r. 1925 a po jejím absolvování nejprve prošel obdobím zemědělské praxe na různých velkostatech. Záhy se však úspěšně uplatnil ve výzkumu. Již r. 1928 byl jmenován vedoucím oddělení pro pozemkovou reformu Zemědělského ústavu účetnicko-správového a po dalších dvou letech se stal vedoucím nově zřízeného Ústavu zemědělské ekonomiky ČAZ. V té době byl také promován na doktora technických věd (1929).

V roce 1935 se habilitoval pro obor zemědělské ekonomiky a za rok poté se

stal profesorem na VŠZ v Brně, kde přednášel až do r. 1953.

Nicméně od r. 1945 působil současně v Praze. Tehdy byl zvolen místopředsedou Jednotného svazu českých zemědělců a o rok později byl jmenován ředitelem Zemědělského ústavu účetnicko-správového. Od r. 1953 přešel jako vysokoškolský profesor trvale do Prahy, kde působil nejprve na VŠCHT, v letech 1956–1961 byl děkanem provozně ekonomické fakulty VŠZ, kde také obhájil titul doktora ekonomických věd, v šedesátých letech se s ním setkáváme znovu na VŠCHT a závěrečná léta své profesorské činnosti prožil na Vysoké škole ekonomické. V roce 1970 byl jmenován na brněnské VŠZ doktorem h. c.

Profesor Lom byl průkopníkem interdisciplinární práce. Ve všech sférách svého působení si nejprve osvojil důkladné praktické a metodické znalosti, které mu pak umožnily poznávat hlubší souvislosti a proniknout k samé podstatě studovaných problémů. Takový základ pro jeho práce v oboru zemědělské ekonomiky mu poskytla praxe na velkostatech a vlastní výzkum k aktuálním otázkám zemědělské politiky i politická činnost.

Při svých historických studiích vycházel ze svého dlouholetého studia v archivech velkostatků. Při sociologickém výzkumu využíval zejména anket a interviewů se starými pamětníky, přičemž mu vydatně pomáhaly zemědělské vědomosti i znalost venkovského prostředí a psychologie venkovského člověka — byl jedním z nich, rozuměl jim a měl je rád.

Svůj sociologický výzkum započal ve třicátých letech, historický dokonce ještě dříve. V sociologii zvláště připomeneme jeho hovory se zemědělskými pamětníky z r. 1932, které prováděl u nás jako první a kterými obohatil sociologii a historii, zachytil v nich generaci, která prožila období významných hospodářských přeměn v souvislosti se zaváděním střídavého hospodářství v zemědělské malovýrobě, které

s sebou postupně přinášely i změny v životním způsobu, historikům pak připravil nový typ pramenů, které vhodně korespondují s prameny psanými. Významná byla jeho velká dotazníková akce o zadlužení rolníků, kteří žádali v letech 1936—1937 o tzv. vyrovnací řízení. K oběma těmto tématům se později opět vrátil a využil je pro další zpracování.

Zvlášť podnětná byla od samého začátku jeho činnost v dějinách zemědělství. Studium hospodářských dějin včetně dějin zemědělství se u nás tehdy teprve začínalo rozvíjet. Lom spolupracoval od třicátých let v Komisi pro dějiny zemědělství ČAZ, kterou vedl dr. Václav Černý (Státní archiv zemědělský). A právě Černého a Loma považujeme za zakladatele dějin zemědělské výroby u nás. Proto zcela zákonitě navrhl dr. Černý při svém odstoupení r. 1958 svým nástupcem ve vedení této komise právě prof. Loma.

Ve svých historických studiích se věnoval především problematice vývoje hospodářských soustav a otázek s nimi souvisejících: zavádění nových plodin, vývoj osevních ploch a sklizní, vývoj způsobů hnojení a rozvoj mechanizace v zemědělství. Jako zemědělského ekonoma jej zaujala problematika zemědělských krizí v minulosti, která je u něj rovněž návratná. Metodickým přínosem byla Lomova metodika k dějinám cen zemědělských výrobků.

Další tematickou skupinou Lomových studií jsou práce, v nichž se prolíná problematika sociologická a historická, týkající se sociálního postavení a životního způsobu rolníků. Z nich uvádím zejména studie o životním způsobu zemědělců za kapitalismu, o zadlužení rolnictva, o provozních a spotřebních vydáních zemědělců. K nim se přimyká i okruh prací, týkající se vývoje zemědělského školství a vzdělání i poradenské činnosti. Některé z těchto prací byly uveřejněny i v našem sborníku a ve Sborníku sekce sociologie venkova z r. 1977, jejímž je Lom čestným předsedou. Při této sekci vedl též od r. 1966 historickou komisi, která soustřeďovala historiky zemědělství nejnovějšího období a úzce spolupracovala se sociology.

Lomovu činnost sociologickou ovlivňovalo i velké přátelství se zesnulým prof. dr. J. Tauberem, z něhož vzešla řada společných akcí a pracovních námětů. Byl to právě prof. Tauber, který v roce 1966 uspořádal na VŠZ v Praze Kolokvium o historii československé zemědělské ekonomiky, na němž měl hlavní referát prof. Lom a v roce 1967 Kolokvium o historii československé sociologie venkova v Babičích, na kterém se prof. Lom rovněž významně podílel. Do sféry oboru dějiny vědy náleží ještě biografie zemědělských vědců, např. J. B. Lambla nebo Julia Stoklasy.

Nesčetné analytické tematické studie byly Lomovi průpravou k velkým syntetickým dílům, k nimž přistupoval jako vyzrálý autor a které jsou vyvrcholem jeho tvůrčí činnosti. Profesor Lom je redaktorem a hlavním autorem II. dílu syntézy *Dějiny zemědělství*, který obsahuje období od r. 1848.

Náročná volbou tématu i formou zpracování je jeho syntéza historického vývoje zemědělské ekonomiky, která vyšla knižně pod názvem *Dejiny predsociálních ekonomických nauk*. Autor sledoval vývoj zemědělské ekonomiky v úzkém kontextu s rozvojem technických a technologických zemědělských věd. Hlavní váhu položil na vývoj zemědělského ekonomického myšlení na území Československa, ale zasadil jej do světového rámce a poukázal na vzájemné vlivy.

Zatím poslední z jeho velkých syntetických prací vyšla pod názvem *Důsledky kapitalistických krizí v zemědělské malovýrobě* v edici *Prameny a studie Zemědělského muzea* jako sv. 20 v roce 1979. V ní podal ucelený obraz postavení zemědělské malovýroby v našich zemích za kapitalismu, rozebral faktory, které podmiňovaly životní způsob rolnictva za kapitalismu a charakter forem vykořisťování rolnictva, objasnil příčiny zadlužení a podstatu i důsledky hospodářských krizí.

Osmdesát let života profesora Loma bylo vyplněno nesmírnou prací vědeckou i pedagogickou. Avšak těm, kteří jej léta znají a znovu jej slyšeli přednášet letos v únoru ve Výzkumném ústavu ekonomiky zemědělství a výživy a v květnu na semináři Sociálně ekonomický vývoj československého zemědělství se zdálo jakoby se čas zastavil, neboť profesor Lom je stále téměř stejný, plný vitality a tvůrčího elánu.

Můžeme se proto právem těšit na jeho další díla a přát mu hodně úspěchu v jeho záslužné vědecké práci.

Dr. ing. J. Honcová, CSc.